

עוד על היתר נשיאת כפיים כאשר קיימת כתובת קעקע על זרוע הכהן

הרב יעקב אפשטיין, שומריה; ר' צבי רייזמן, לוס אנג'לס

הרב רייזמן במאמרו ב'המעין' (גיליון 217 ניסן תשע"ו) רצה להוכיח על פי ה'משך חכמה' שכהן עם כתובת קעקע פסול לעבודה ולנשיאות כפיים. אך לענ"ד הוא השווה בטעות בין איסור שרטת (=גדידה) לאיסור קעקע, והם שני איסורים שונים, כפי שיוסבר להלן.

א. בפרק א ממאמרו הביא מויקרא (יט, כח): "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם וכתבת קעקע לא תתנו בכם אני ה' ". פסוק זה נאמר לא רק לכהנים אלא לכל ישראל. הפסוק הזה כולל בתוכו שני איסורים: 1. שרטת. 2. כתובת קעקע. ואלו שני איסורים שונים ומלקויות שונות.

הרמב"ם מביא בסוף הלכות עבודה זרה (פי"ב הי"א) איסור כתובת קעקע (וציטט זאת הרב רייזמן). ובהלכות יב-יג כתב את הלכות איסור שריטה (=גדידה), וז"ל: "השורט שריטה אחת על המת לוקה שנאמר ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם, אחד כהן ואחד ישראל, שרט שריטה אחת על חמש מתים או חמש שריטות על מת אחד לוקה חמש, והוא שהתרו בו על כל אחת ואחת. גדידה ושריטה אחת היא, וכשם שהיו הגוים שורטים בבשרם על מתיהם מפני הצער כך היו חובלין בעצמם לעבודה זרה, שנאמר ויתגודדו כמשפטם, גם זה אסרה תורה שנאמר לא תתגודדו, אלא שעל מת בין שרט בידו בין שרט בכלי לוקה, לעבודת כוכבים בכלי חייב מלקות בידו פטור". והרמב"ם לא חיבר כלל בין האיסורים.

ב. לגבי איסורים שנכפלו בכהנים נאמר בויקרא (כא, ה) "לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו, ובבשרם לא ישרטו שרטת". שלושה איסורים: קרחה, השחתת פאת זקן, שרטת. אבל אין איסור מיוחד מן התורה לכהנים בכתובת קעקע! וא"כ ודאי שללא ציווי מיוחד בכתובת קעקע בכהנים אינה פוסלת עבודה. וכן בפרשת ראה (דברים יד, א) נאמר: "בנים אתם לה' אלהיכם לא תתגדדו ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". היינו איסור גדידה (=שריטה) וקרחה, ואף ציווי זה מופנה לכל ישראל. ג. הרמב"ם בהל' ע"ז הדגיש שבאיסורים אלו (גדידה, קרחה) גם כהנים לוקים

כישראל ולא לוקים פעמיים', בשריטה ('אחד כהן ואחד ישראל, שרט שריטה' - הלכה יא) ובקריחה ('אחד ישראל ואחד כהן שקרח על המת אינו לוקה אלא אחת' - הלכה טו). אבל לא הזכיר באיסור כתובת קעקע כהנים - כי אין איסור מיוחד לכהנים בכתובת קעקע. ממילא אין בסיס לטענת הרב רייזמן לפסול כהן מעבודה כשיש עליו כתובת קעקע, ואין זה משנה אם הוא עשה לעצמו על גופו וע"כ הוא לוקה, או אחר עשה על גופו ולא סייע ואינו לוקה (רמב"ם הל' ע"ז פי"ב הי"א), הוא מותר לעבוד במקדש (וההיקש שלמד מהמשך חכמה בין שרטת וקרח לקעקע יידון להלן).

בפועל לגבי נשיאות כפיים לבעל כתובת קעקע הבעיה היא חיצונית שהעם לא יסתכלו בו, ואם ידיו מכוסות בטלית כפי המנהג אין שום בעיה בכך, וכך גם כתב בילקוט יוסף או"ח סי' קכח סעי' עב.

ד. אף בדברי המשך חכמה (ויקרא כא, ה) הדברים מדויקים שאין איסור קעקע פוסל עבודה, שכן לא הזכיר קעקע בכלל הפוסלים עבודה אלא: "כתב זה להורות שהמגולח זקן ומקורח ראש וכו' אינו ראוי שישמש על גבי מזבח, ומחלל עבודה לפי זה. ואין זה סותר לדברי הגמרא בזבחים יז דאמר דאינו מחלל עבודה, דאיסורים דקרח וגלוח זקן ושרט הוי דינו כמטמא למתים וכנושא נשים פסולות, דכל זמן שהם עמו מחלל עבודה [לדעת קצת (פסוק ח לקמן)] ואינו עובד על גבי המזבח". ולא הביא כתובת קעקע כי אין זה איסור מיוחד לכהנים. ויש להוסיף שהאיסורים שמנה הרב מאיר שמחה הכהן הם איסורים הניתנים לתיקון וריפוי בעוד שקעקע אינו ניתן להעברה אלא בהשתלת עור וכד'.

ה. אף שהמשך חכמה לא הזכיר זאת, פירושו עצמו נמצא במחלוקת בין הראשונים (ואף הם אינם כוללים כתובת קעקע כפוסלת עבודה).

כתב הרמב"ן (דברים יד, א): "ויתכן שהיתה המצוה הראשונה (=בחומש ויקרא) בכהנים לאמר שאם היה הכהן מקורח ומגודד איננו ראוי לעבודה, כמו שאמר (שם פסוק ו) ולא יחללו שם אלהיהם, והנה עבודתם מחוללת, וכאן ביאר כי המצוה גם לישראל, והוצרכו לשתיהם".

ודעתו שהאיסור הנכפל בכהנים של גדידה ושריטה אינו מכפיל את המלקות אבל פוסל עבודה. אולם הרמב"ם לא הזכיר שאיסורים אלו בכהנים פוסלים עבודה, ולא באר מה הם מוסיפים בכהנים, פרט לאיסור מיוחד².

1 לגבי גילוח פאת זקן לא הזכיר הרמב"ם שכהנים לוקים כישראל וצ"ע מדוע (אולם הזכיר שזו היתה דרכם של כהני ע"ז).

2 הרמב"ם בספר המצוות (מצות לא תעשה קע) כתב: "הנה כבר התאמת שהאזהרה שהיא בכלל לבד היא שתמנה, ומה שיבוא באותו העניין בעצמו אזהרה אחרת על הייחוד אמנם הוא ללמד משפט מן המשפטים או להשלים הדין, כמו שביארנו במצות קסה מאלו המצוות. ומזה המין

וברשימות שיעורים לגר"ד סולובייצ'ק (יבמות ה, א) הביא ראייה לשיטת הרמב"ם: "ועיין בגמ' זבחים (יז, א) ר' סימאי אומר רמז לטבול יום שאם עבד חילל מנין ת"ל קדושים יהיו ולא יחללו, אם אינו עניין לטמא דנפיק מוינזרו, תנהו ענין לטבול יום, אימא תנהו ענין לקורח קרחה ולמשחית פאת זקן, טבול יום דאם עבד במיתה מנלן, דגמרי חילול חילול מתרומה, דפסול בתרומה מחיל עבודה, דלא פסול בתרומה לא מחיל עבודה. עכ"ל, ומפורש שכהן הקורח קרחה או שמשחית פאת זקנו אינו מחלל עבודה - ודלא כרמב"ן".

ו. לסיכום, איני רואה סיבה לספקו של הרב רייזמן, ולא מצאתי מי שאסר עבודה במקדש לכהן בעל כתובת קעקע.

יעקב אפשטיין

* * *

תשובה לידידי הרב יעקב אפשטיין שליט"א.

על התמיהה בסוף דברי הרב אפשטיין ש"לא מצאתי מי שאסר עבודה במקדש לכהן בעל כתובת קעקע" - אשיב שאיני יודע מנין הוציא הרב אפשטיין מדבריי משהו הנוגע לעבודה במקדש. אין שום איזכור במאמרי שכהן עם כתובת קעקע יפסל אלא לנשיאת כפים, ולא לעבודה במקדש. לא באתי אלא לחדש ולדמות, שאם נאמר שגדר איסור כתובת קעקע הוא במעשה ולא בתוצאה, וכהוכחת הגר"ח קנייבסקי, אזי נוכל להשוות פסול זה לחידושו של ה"אור שמח" שפסול כהן לעבודה אם עבר על איסור קרחה או גילוח או שריטה הוא פסול הגוף, וכמו כן כתובת קעקע תיחשב פסול הגוף, וממילא היא תפסול את הכהן מלישא כפיו.

ומעניין לעניין באותו עניין, העירוני שבדורות שלנו כתובת מספר על זרוע של ניי-צולי השואה היא לא בגדר "דש בעירו", ודלא כמו שהבאתי מספר "קנין תורה". היום מציאות זו כבר לא נפוצה כלל, וממילא נשתנו הדורות בעניין זה, כאשר בימינו דבר כזה בהחלט יעורר סקרנות והתרגשות ויגרום לציבור להסתכל על ידיו של הכהן [אם לא יכסה את ידיו].

בברכה ובידידות, צבי רייזמן

בעצמו האזהרה שהזהיר הכהנים לא יקרחו קרחה בראשם ופאת זקנם לא יגלחו ובבשרם לא ישרטו שרטת. ואלו השלושה לאוין בעצמם כבר קדמו לכל ישראל בכלל, ואמר לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם. ואולם נכפלו בכהנים **להשלים הדין לבד**, כמו שהתבאר בסוף מכות כשביארו משפטי אלו השלוש מצוות. ואילו היו לאוין מיוחדים בכהנים, ולא יהיו להשלים דין אבל מצוות בעצמן, היה הכהן חייב על כל מעשה מהם שתי מלקיות, מצד שהוא ישראל ומצד שהוא כהן. ואין העניין כן, אבל מלקות אחד לבד כשאר ישראל, כמו שהתבאר במקומו. והבין זה השרש ושמרהו. ולא ביאר הרמב"ם מה ההשלמה בדין לגבי כהנים.

* * *

לכבוד הרב צבי רייזמן שלום וברכה!

כבודו משווה בין עבודה לנשיאות כפים - שהרי אחרת כל הראיה מה"אור שמח" נופלת, שהרי הוא לא דיבר בנשיאות כפים אלא בעבודה במקדש.

הרמב"ם כותב את הלכות נשיאות כפים בהלכות תפילה ונשיאת כפיים פרקים יד-טו. הוא מזכיר את אותן הלכות לנשיאת כפיים שבמקדש ושבגבולין, ואינו מחלק בין פסוליהם. הרמב"ם מזכיר בספר עבודה (הלכות תמידין ומוספין ו, ה) את ברכת הכהנים: 'ואחר שמעלין את האיברים, מתחילין אלו שעל מעלות האולם ומברכין ברכת כהנים ברכה אחת בשם המפורש כמו שביארנו במקומה', ו'במקומה' הוא בהלכות תפילה ונשיאות כפים פרקים יד-טו. ועולה שאין הבדל בין מקדש לגבולין בדברים הפוסלים לברכת כהנים (אלא שלמקדש לא נכנסים האסורים בכניסה). ולפי הרמב"ם ברכת כהנים אינה עבודה, והמומים הפוסלים אינם מומים הפוסלים עבודה, אלא מומים החיצוניים שהעם מסתכל בהם. הרמב"ם מונה שם ששה דברים הפוסלים נשיאות כפים ביניהם מומים ועבירה. מומים הפוסלים הם החיצוניים בלבד, עבירות הפוסלות הן: שהרג את הנפש שהמיר או עבד ע"ז. ואלו בלבד!

בירושלמי תענית פ"ד ה"א יש הו"א לפסול בעל מום לשירות במקדש גם לנשיאות כפים, אולם כבר בירושלמי פסקו שאין זה פוסל (ואותה מחלוקת הובאה בתענית כו, ב בבבלי). ולכן המג"א (סי' קכח ס"ק נד) כתב שערל כהן נושא את כפיו ואפילו לא מל במזיד, שאע"ג שמחלל את העבודה אבל נשיאות כפים אינה תלויה בזה, שהרי בעל מום מחלל עבודה ולומדים בתענית (כו, ב) שנושא את כפיו, וא"כ ה"ה לעניין ערל כן. ואמנם הב"ח והפ"ח סוברים שפסול לנשיאות כפים, אולם זה רק בערלות ולא בשאר דיני נשיאות כפים, ולכן כל הלימוד מעבודה לנשיאות כפים אינו במקומו. וא"כ ממה נפשך, אם באת לפסול מצד מומים - אין ללמוד לגבי כתובת קעקע אלא מצד שמסתכלים בה, ואין לכל הדיון מקום. ואם באת לפסול מצד עבירה ג"כ אין קעקע עבירה הפוסלת נשיאת כפיים. וא"כ במה נשאר לרב הסתפק?

לכבוד רב, יעקב אפשטיין

* * *

כבוד ידידי הרב יעקב אפשטיין שליט"א

אחדשה"ט. שוב קיבלתי מכתבכם על מאמרי שפורסם בקובץ 'המעין' בעניין כתובת קעקע בזרועו של כהן לעניין נשיאת כפים. ראשית אדגיש שכל דברי נכתבו בדרך אפשר ולא כהכרעה ברורה, וכפי שבסוף דברי לגבי כהן שקעקע בחברו נקטתי במפורש בלשון 'אפשר ו'יתכן'.

ולגופן של דברים:

א. במכתבכם הראשון אלי הובא [אמנם במאמר מוסגר] שיש חילוק אף בסברה בין שרטת לכתובת קעקע. וז"ל שם: ויש להוסיף שהאיסורים שמנה הרב מאיר שמחה הכהן הם איסורים הניתנים לתיקון וריפוי, בעוד שקעקע אינו ניתן להעברה אלא בהשתלת עור וכד'. ע"כ דבריו. אולם צריך לדעת שחילוק זה נכון היה בעבר, ובימינו ההתקדמות הטכנולוגית מאפשרת להסיר קעקועים בלי צורך בהשתלת עור, במיוחד בעזרת מכשיר לייזר. ומכל מקום, בסברה זו שהבאתם ובהשתנותה בימינו נוכל לדחות הראיות מחד, ולהבין את ההשוואה מאידך.

מה שהבאתם באות א להוכיח ממה שהרמב"ם בהלכות עבודה זרה פרק יב הביא את ההלכות של שרטת וכתובת קעקע כהלכות נפרדות, ומכאן מוכח שהם שני איסורים שונים, אין זה ראיה, כי יתכן שבזמנו היה ביניהם חילוק במציאות, וכך חילק הרמב"ם את ההלכות. ועל דרך זה אין לדייק מזה שהרמב"ם שהבאת באות ה לגבי פסול עבודה, וה'משך חכמה' שהבאת באות ד, לא כללו בדבריהם אלא קרחה ושרטת ולא הזכירו קעקוע בנשימה אחת, מאחר וחלוקים הם כנ"ל אין לכוללם יחד. אמנם בימינו נעשו שרטת וקעקוע דומים זה לזה, ושניהם ניתנים לתיקון וריפוי בהסרה. וסבורני לומר בדרך 'אפשר' שהפוסל בשרטת משום פסול הגוף יפסול גם בקעקוע משום פסול הגוף.

ב. מה שבאתם להוכיח באות ג מדברי הרמב"ם בהלכות ע"ז שנקט לגבי קרחה ושרטת שאין איסור נוסף לכוהנים ולא הזכיר כן לגבי קעקוע, וא"כ מוכח שאין פסול מיוחד בכהן. עיין בכסף משנה לגבי קרחה הל' טו וז"ל: דלא תימא כהן לילקי תרי משום לא יקרו ומושום לא תשימו קרחה בין עיניכם למת, וטעמא משום דבסוף פ"ק דקידושין דף לו יליף בג"ש כמה דברים מלא יקרו קרחה ולא תשימו קרחה, וא"כ לאו לטפויי לאו לכהן אתא לא יקרו, אלא לגלות על לא תשימו קרחה כנ"ל. ועל דרך זה בעבודת המלך לגבי שריטה סע' יב כתב וז"ל: עי' כס"מ מ"ש אחד כהן וכו' בפ"ק בקידושין יליף לה בג"ש. ע"כ. ואינו מובן, דהתם יליף ג"ש לעניין קרחה ולא לעניין שריטה.

אבל באמת נמצאת ג"ש זו בתורת כהנים פרשת אמור, אין לי אלא כהנים שריבה הכתוב בהם מצוות יתירות, ישראל מניין, ת"ל שרטת, נאמר כאן שרטת ונאמר להלן ושרט לנפש, מה כאן חייב על כל שריטה ושריטה וכו'... עיי"ש המשך דבריו באריכות.

ומ"מ מתבאר שהרמב"ם טעמו המיוחד עמו מדוע היה צריך להזכיר כהן לעניין קרחה ושרטת, ואין להוכיח ממה שלא נקט כן לעניין קעקוע שאין איסור מיוחד לכהן בכתובת קעקע, שלא נקט כן משום שלא היה צריך לזה.

ואסיים בברכה שתזכו להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה ובידידות, צבי רייזמן

* * *

"וצייתי את ברכתי" מדרבנן ומלחמת הטרקטורים תשכ"ו

בגיליונות האחרונים של 'המעין' נידונה בין השאר השאלה האם מתקיימת הברכה "וצייתי את ברכתי לכם" (ויקרא כה, כג) כאשר השמיטה אינה אלא מדרבנן. בלי להיכנס לדיון ההלכתי, רציני בשורות אלו להעלות מחשבות וזיכרונות הקשורים באופן עמוק לשאלה זו.

בשבת פרשת נח בשנת השמיטה תשע"ה ציינו חברי קיבוץ שעלבים יובל 50 שנה ל'מלחמת הטרקטורים' בשדות שעלבים ונחשון אשר בעמק איילון.

ומעשה שהיה כך היה: קיבוץ שעלבים עלה על הקרקע ב"א מנחם אב תשי"א, ערב שנת שמיטה תשי"ב, השמיטה הראשונה שלו (שמיטת תשע"ה הייתה השמיטה העשירית שקיים הקיבוץ). בראשית שנת השמיטה תשכ"ו, לפני 50 שנה, בשבוע שלפני פרשת נח, נתבקשנו ע"י מפקדי הצבא לצאת ולחרוש אדמות בשטח ההפקר שליד הקיבוץ, על מנת להבטיח את אחיזתנו בשטח ההפקר, אשר מדינת ישראל וממלכת ירדן היו אמורות לחלק ביניהם על פי סיכומי ועדת שבת הנשק שקמה לאחר מלחמת הקוממיות בשנים תש"ט-תש"י (1949-1950). במשך כל התקופה הזו לא הגיעו הצדדים לסיכום, וחקלאי שעלבים ונחשון עיבדו חלק מאדמות השטח המפורז של עמק איילון שהיו בין זוג הקווים במפת הפסקת האש שסימנו את גבולות שטח ההפקר. לכן כאשר מפקד פיקוד מרכז, אלוף יוסף גבע המנוח, הורה על החרישה בעצם שנת השמיטה, עמדה לפני חברי קיבוץ שעלבים שאלה הלכתית קשה, שהופנתה על ידי לרב הקבוץ הרב מאיר שלזינגר שליט"א: האם מותר לצאת ולחרוש? הרב נועץ ברב הצבאי הראשי לצה"ל, הרב שלמה גורן ז"ל, וברבותיו - בעיקר הגרש"ז אורבך זצ"ל. התשובה הייתה שמכיוון שעל עסקי תבן וקש בישוב הסמוך לגבול מותר לצאת אף בשבת, כדי להבטיח הלאה את אחיזתנו באדמות שטח ההפקר מותר לנו לחרוש בשנת שמיטה.

כרכז המשק של קיבוץ שעלבים, שאלתי פעם את הרב קלמן כהנא זצ"ל, ששימש כראש חבר הרבנים של ישובי פועלי אגודת ישראל (חרי"פ), מה בדבר "וצייתי את ברכתי" כאשר קיום השמיטה רק מדרבנן? הרב קלמן ענה לי בחיוך שהוא זכה לשאול בדיוק את השאלה הזו את מרן החזון אי"ש זצ"ל, אשר ענה לו: בוודאי ש"וצייתי את ברכתי" חל גם כאשר השמיטה מדרבנן, אלא שגם "וצייתי" זה הוא מדרבנן... החזון אי"ש סתם ולא פירש לרב קלמן מהי המשמעות של ברכה 'מדרבנן'.

נחזור למלחמת הטרקטורים: בהתאם להוראת הצבא ובאישור הרבנים חרשו מיום

שני בשבוע שלפני שבת פרשת נח, כ"ט תשרי תשכ"ו, בשטח ההפקר בין הקווים, הטרקטורים של קיבוץ שעלבים ושל קיבוץ נחשון, אשר נעזרו בטרקטורים מכל ישובי הסביבה - המספר הגיע לכדי 50 טרקטורים עם מחרשות. תוך כדי ביצוע החריש כל אותו השבוע נראו גם טרקטורים עם מחרשות בצד הירדני של שטח ההפקר - כ-30-40. במקביל גם כוחות צה"ל נערכו באיזור על מנת להגן על החקלאים במקרה של ירי מהצד הירדני. הטרקטורים חרשו, והגירה הייתה עדיין שקטה.

בערב שבת פרשת נח, ג' מרחשון תשכ"ו, לקראת הצהרים, הופיעו הרב שלמה גורן והאלוף גבע ופמלייתו למתן הוראות לקראת שבת לחקלאים ולחברי הקיבוץ. הרב גורן ציין כי לו הייתה לו הזכות של יהושע בן נון כי אז היה אומר גם הוא: "שמש בגבעון דום וירח בעמק איילון" על מנת שהיום יימשך וכך יימנע חילול שבת...

בכל אופן נפסקה ההלכה שחייבים להמשיך לחרוש גם בשבת. בשבת בבוקר הטרקטורים המשיכו לחרוש, ואילו שאר חברי הקיבוץ התפללו בבית הכנסת. לקראת סוף התפילה, בשעה 8.20, נשמעו קולות ירי מהצד הירדני. כוחותינו השיבו אש. כל הטרקטורים שלנו אשר חרשו קרוב לקיבוץ נחשון נסוגו לנחשון, כשהטרקטוריסטים של קיבוץ שעלבים משאירים את הטרקטורים שלהם מונעים בשל קדושת השבת. החריש הופסק כליל בין הקווים של שטח ההפקר גם מהצד הירדני. ניכר היה שהירדנים תכננו היטב את הפתיחה באש דווקא בשבת, ולפני כן הם דאגו לכך שהטרקטורים שלהם ייסוגו מהשטח.

למחרת, יום ראשון ה' מרחשון, נעשה ניסיון חוזר לחרוש בעמק איילון, ניסיון אשר שוב הופסק על ידי ירי ירדני. כאשר החריש וגם הירי נדמו משני הצדדים הופיעו נציגי ועדת שביתת הנשק של האו"ם יחד עם נציגי צה"ל. הם הורו להפסיק כליל עד הודעה חדשה את החריש בין הקווים של שטח הפקר - בפקודה!

הקצינים עזבו. בכניסה לשטח ההפקר מכיוון קיבוץ שעלבים נשאיתי לבדי עם חברי הקיבוץ, והעליתי תפילה חרישית לקב"ה לאמור: "ריבונו של עולם, הלא כל כוונתנו לשרת אותך, מתי נזכה לחרוש שוב את אדמת שטח ההפקר, אדמה אשר כבר התחלנו לעבד אותה?" לא זכיתי אז לקבל תשובה.

את התשובה המלאה מאת הקב"ה קיבלנו לאחר כשנה וחצי, במלחמת ששת הימים: כנראה שהתוכנית האלוקית התנגדה לחלוקת שטח ההפקר, קרוב ל-25,000 דונם בעמק איילון ועוד כעשרים אלף דונם דרומה עד בית ג'וברין, בין מדינת ישראל לממלכת ירדן. עובדה שמאז הפסקת האש לאחר מלחמת תש"ח ועד מלחמת ששת הימים בתשכ"ז, כל הניסיונות של החקלאים ושל המדינה להגיע לסיכום על חלוקת האדמות בשטחי ההפקר נכשלו. בעקבות מלחמת ששת הימים קיבלו חקלאי המדינה ב"ה את כל שטח ההפקר על אדמותיו הפוריות, וגם את המעבר בעמק איילון דרך

לטרוץ ועד לשער הגיא אשר לאורכו נסלל כביש מספר 1.

אחרי מלחמת ששת הימים שאלתי שוב את הרב קלמן: "האם מותר להבין ש'וצייתי את ברכת' התקיים הפעם על ידי קבלת כל שטחי עמק איילון"? הרב קלמן כהנא ענה לי בחיור: "כנראה שכן"...

אסיים בתפילה לקב"ה שבקרוב נזכה לביאת משיח צדקנו ולחידוש קיום מצוות השמיטה והיובל מדאורייתא, ועמה גם את קיום ברכת "וצייתי" מדאורייתא לכל הדעות...

משה אורן, קיבוץ שעלבים

* * *

'וצייתי את ברכתי לכם בשנה השישית' תשע"ד - למעשה

לעורך שלום.

ראיתי את הדיון הסוער מעל דפי 'המעין' האם הברכה בשנה השישית, ערב שנת השמיטה, היא מדאורייתא או מדרבנן, והאם היא חלה בימינו שלדעת רוב הפוסקים השמיטה היא מדרבנן. קטונתי מלהשתתף בדיון, אך רציתי להביא קצת נתונים מהשטח.

הנני משמש מנהל חשבונות ותמחירן בקיבוץ שעלבים. להלן תמצית הנתונים של ענף גידולי השדה (גד"ש) של הקיבוץ בשנת תשע"ד (שנה שישית לשמיטה, ערב שמיטת תשע"ה), ובו מצוין מה תוכנן - ומה אירע בפועל:

תוכנית תשע"ד	ביצוע תשע"ד	
5,395	7,116	הכנסות גד"ש [הסכומים באלפי ₪]
(4,116)	(4,669)	הוצאות גד"ש
(270)	(356)	הוצאות כלליות
1,009	2,091	סה"כ יתרה לענף גד"ש

עינינו הרואות שהרווח בפועל מענף גידולי השדה של קיבוץ שעלבים בסוף שנת תשע"ד היה קצת יותר מכפול מהרווח המתוכנן, הודות ליבולים טובים שזכינו להם בערב השמיטה ומחירים גבוהים יחסית.

ובעניין זה רציתי להפנות את תשומת לב קוראי 'המעין' לתחילת פרשת "בהר

סיני", בה שואל רש"י בעקבות חז"ל "מה עניין שמיטה אצל הר סיני... אלא מה שמיטה נאמרו כללותיה ודקדוקיה מסיני אף כולן [=כל המצוות] נאמרו כללותיהן ודקדוקיהן מסיני". אך נותרה השאלה מדוע ציין הכתוב את העובדה החשובה הזו דווקא אצל מצות השמיטה? על כך כתב ה'חתם סופר' כי פרשת שמיטה מוכיחה שהתורה מן השמים, כי רק תורה שמן השמים יכולה לבשר וגם להבטיח 'וציויתי את ברכתי לכם בשנה השישית ועשת את התבואה לשלוש השנים', דבר שהוא מחוץ לגדר הטבע ואפשר לבחון פעם אחר פעם את אמיתותו. ה'בחינה' שצירפתי לכאן של שנת השמיטה האחרונה ביישובנו מצביעה על כך שבשמיטה זו התקיימה בו ברכת ה' כאמור.

בברכה, אלחנן עמנואל, קיבוץ שעלבים
יום רביעי לסדר "וציויתי את ברכתי", אייר תשע"ו

* * *

מִן הַרְאִי"ה זצ"ל וביקורת המקרא באוניברסיטה העברית

לש"ב העורך שלו' רב.

נזדמן לידי כעת 'המעין' גיל' 205 (ניסן תשע"ג; ג, נה), ובו מאמרו של הרב איתם הנקין זצ"ל הי"ד בדבר עדותו של הרב הוטנר זצ"ל, עיי"ש. ראיתי לנכון להוסיף מה ששמעתי כמה פעמים מגיסך מו"ר הרב יעקב הורוביץ זצ"ל ראש ישיבת אופקים בעניין זה, דברים שהוא שמע מרבו הרב יצחק הוטנר זצ"ל. והיו הדברים האלו לעילוי נשמותיהם הטהורות.

א. 'דבר התורה' של ביקורת המקרא היה זה: נאמר בפסוק 'מי ביקש זאת מידכם רמוס חצרי'. וקשה, וכי רומסים בידיים? והתירוץ: יש להגיה (עפ"ל) 'מרגליכם'...

ב. האירוע שבו שמע זאת הרב קוק היה בסוכות, בעת שביקר אצלו תלמיד שלמד באוניברסיטה. הרב בשומעו את הדברים החל למרר בבכי, והתלמיד הנבון 'ברח' מן הסוכה.

ג. הרב קוק זצ"ל הוא זה שאמר בעצב "את ר' חיים לא היו מצליחים לרמות כך".

עד כאן מה ששמעתי ממו"ר זצ"ל כמה וכמה פעמים, ותמיד בנוסח זה.

בברכה, יוסף חיים הברמן